

På fiske og seterbesøk ved Magnila i 1838

Av N.R. Østgaard. Tilrettelagt av Einar Østgaard

Sommeren 1838 besøkte Nikolai Ramm Østgaard, 26 år gammel, sin mor og søster i barndomshjemmet på Tynset. Mye av dette året var han på Rekstad i Stange — ellers i Christiania som juridisk student. Tilbake på Rekstad skrev han et langt brev til sine venner løytnant Bernt Lund og kandidat Hendrik Elstrand om bl.a. Tynset-besøket.

Først mange år senere, i 1851, fikk Østgaard utgitt "En Fjeldbygd", med fortellinger fra "min sidste Sommer i Hjemmet". Tolv år gammel hadde han forlatt hjembygden for å få utdannelse. Besøket i 1838 fortalte han altså om i et brev. Nå i 1993 blir en del av dette brevet for første gang gjengitt på trykk.

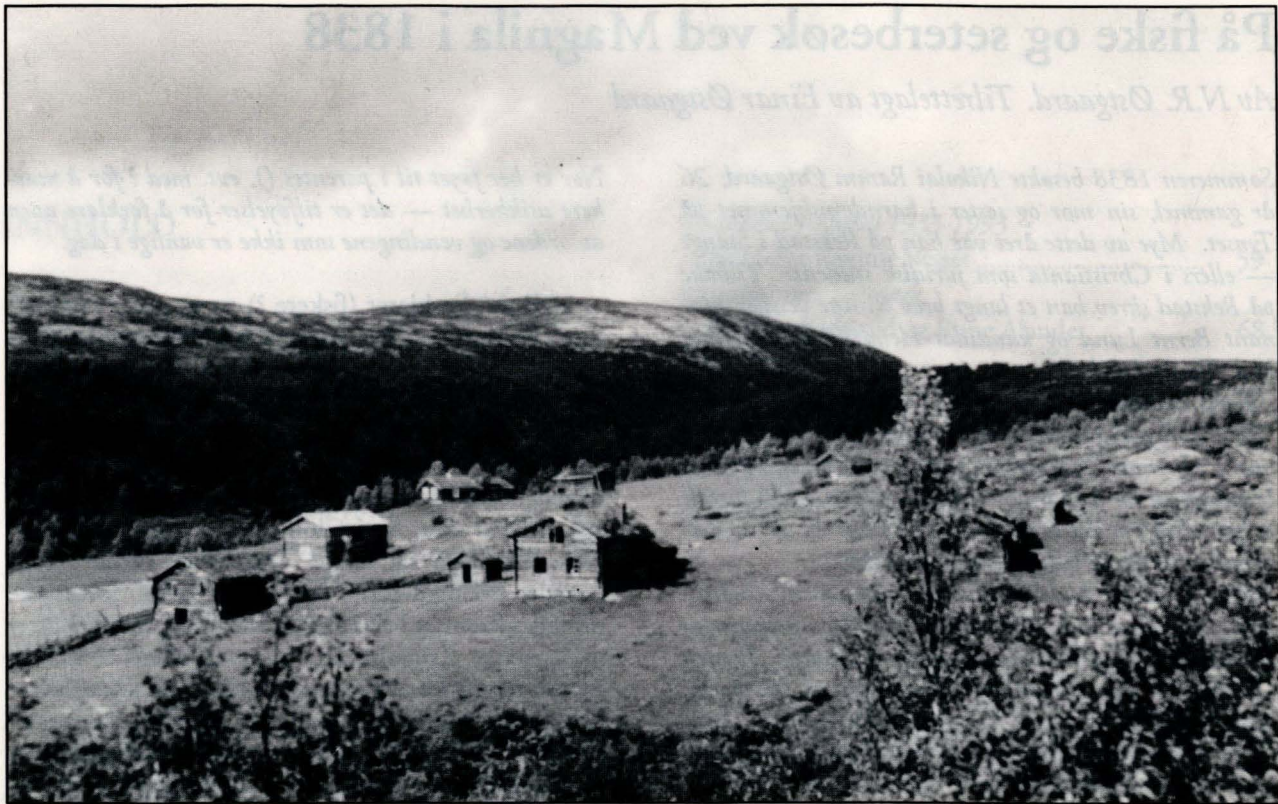
Mor og søster bodde "hjemme i Sløttaasen" (Sløttaasen). Her fant han "alt ved det Gamle, undtagen at Moder havde oppudset sin Bygning en Smule". Presten Dirchs, "en født Tønsating", kom også på besøk dit. Østgaard skrev også om "Fæsterølet i Hougerosen", hvor "min Moder og Søster vare herhen buden til Laget". Han nevnte "Tønset-Thinget," som i tre dager samlet "Fremmede fra Røraas og Nabobygderne til Stedet, Deels i Forretninger. deels for Kommersens Skyld". Men mest i beretningen fra Tynset står det om en fisketur og seterbesøk ved "Magnilas øde Strande", og det er dette som skal gjengis her.

Manuskriptet fra 1838 oppbevares av forfatterens sønnesønns sønn Einar Østgaard, som har forsøkt å gjengi beretningen slik det ble skrevet i 1838. Bjørg Aa. Grindal ved Statsarkivet i Hamar har gitt meget god og nødvendig hjelp med hele manuskriptet, og Fridrik Thordarson ved Universitet i Oslo med sitater på gresk og latin. Forbehold må tas fordi manuskriptet ikke alltid er tydelig, og mindre feil kan forekomme.

Noe er her føyet til i parentes (), evt. med ? for å markere usikkerhet — det er tilføyelser for å forklare noen av ordene og vendingene som ikke er vanlige i dag.

"Æ de' Føskjarer (fiskere ?) ut aa gaaer saa høgt pi Fjelom?" "Aa ja, me tøkta me ville sjaae ingaang, kor Sæterkullen bor." (Kulle=kvinnfolk.)

Der lod til at Fiskeriet ikke ret vilde lykkes for mig paa Tønset i Sommer: Auma var tom for Vand og følgelig ogsaa for Fisk; i Tønna syntes der kun at være lidt af den, og i Glommen var den nok, men vilde ikke lade sig fange. Adskillige smaae Skjermydsler (stridigheter), som jeg leverede, førte ikke til noget Resultat. For dog at soutenere (understøtte) min gamle Krigerhæder, hvorom allerede En og Anden begyndte at mistvivle, besluttede jeg at levere Fienden et Hovedslag; men da jeg vidste, at han i den nære Omegn ved de hyppige Smaatræfninger var bleven altfor sen og forsigtig til der at ville indlade sig i nogen afgjørende Affære; blev der lagt Plan til en Expedition mod de fjærne Magniller, eller Indvaernerne af Magnil-Elven. Egnen, som denne Elv gjen-nemstrømmer, er en høitliggende Fjeldtragt 2-3 Mile Nord for Tønset-Bygden, og da den var saagodtsom et Terra incognita (ukjent land), lovede jeg mig baade Eventyr og stort Bytte af Taget. Min Allierede var Kontoirist Aakran, af tønsætisk Herkomst; derhos havde vi et betydeligt Auxiliair-Corps i en stor og lang Tønsæt-Gut ved Navn Hans, som deels skulde passe vaare Heste, deels tjene os som Veiviser og deels selv tage aktiv Deel i Kampen. Endelig vare de store Udrustninger tilende, og Hæren à pied og à cheval

Magnillkroken, i forgrunnen Østigardsvangen med toetasjes seterstue, innvendig panelt med speilpanél. Nå er vangen borte. I bakgrunnen vangen til Ellengsmoen, Lonåsmoen nordre. Bildet er tatt ca. 1947.

(tilfots og til hest) rykkede i Marken. —

Vi fulgte først Veien op igjennem den vilde romantiske Tøn-Dal — til Lunaasen, en liden afsides Fjeldbygd tilhørende Hovedsognet. Paa denne Vei maatte vi passere en Bro, som vel saae os noget skrøbelig ud, men om hvis rætte Beskaffenhed vi først fik Begreb, da vi allerede vare komne midt paa den og over den. Broen havde, om jeg saa maa udtrykke mig, en sammensat Heldning: for det første var den spruken paa den ene Ende, saa at den dannede en steil Bakke, og

dernæst hang den udover til Siden, som om den hjertelig længter efter at kaste sig i Armene paa den nedenunder brusende Elv. Men da vi vare midt paa den gyngende og rystende Hængeværk og Fossens hvide Skum kun altfor tydeligt viste sig gjennem de mange Aabninger mellem Tørnerne, saa kan vist Ingen undre over, at vi aflagde det høitidelige Løfte, aldrig mere at ville sætte denne Broes utrolige Styrke paa Prøve, slap vi kun dennegang vel over. Og vi slap. Men paa Tilbageveien rede vi under istedetfor

over Broen; hvilket med nogen Vanskelighed dengang lod sig gjøre.

Efter nogle Timers Ridt bergauf und bergab (opover og nedover bakke), naaede vi Feltet for vore Operationer, Magnillas øde Strande. Men var Egnen gold og vild, saa var den dog et Fiskenes Eldorado; thi den lille Elv havde en saadan Overfødhighed af Smaaøret, og denne bed saa hjertligt at det ikke varede længe inden vi havde vore Skræpper næsten fulde. Men nu var allerede Solen dukket bag Fjeldet og det var på høi Tid at tænke paa at naae den Sæter, hvor vi haabede at finde Natteherbærge, men som endnu laae en halv Miil ovenfor ved Elven. Vi stege derfor igjen til Hest og fulgte Elven som Veiviser, thi Spor af Sti var kun sjelden at finde. Det skulde være ganske moersomt at see Kart over den Vei vi har rede; rimeligviis vilde det tage sig omtrent saadan ud:

Disse betydelige Afvigelser fra den rette Linie foranledigedes ved de mangfoldige Myrer, som fra Fjeldet af sænkede sig ned mod Elven, og af hvilke de fleste vare af den Beskaffenhed, at de ikke lode sig passere med Hest, hvorfor vi som oftest maatte ride langt op inden vi fandt en Overgang.

Trætte efter Dagens Møie og kjede af det bestandige Op og Ned, Frem og Tilbage, under idelig Krambular (?) med de gjenstridige Birkekragge, følte vi os ret glade, da vi omsider seent paa Qvel havde arbejdet os frem til Magnilkrogen, som hedte Sæteren.

Det overaskede mig meget, istedetfor en sædvanlig Sæterhytte, her at finde en velbygget Gaard, med Stuer, Stabuur, Steensfjøs osv; men denne Sæter er ogsaa Sommerresidents for en af Bygdens mest velhavende Familier, som in pleno (fulltallig) tilbringer næsten Halvdelen af Aaret mellem disse vilde Fjelde.

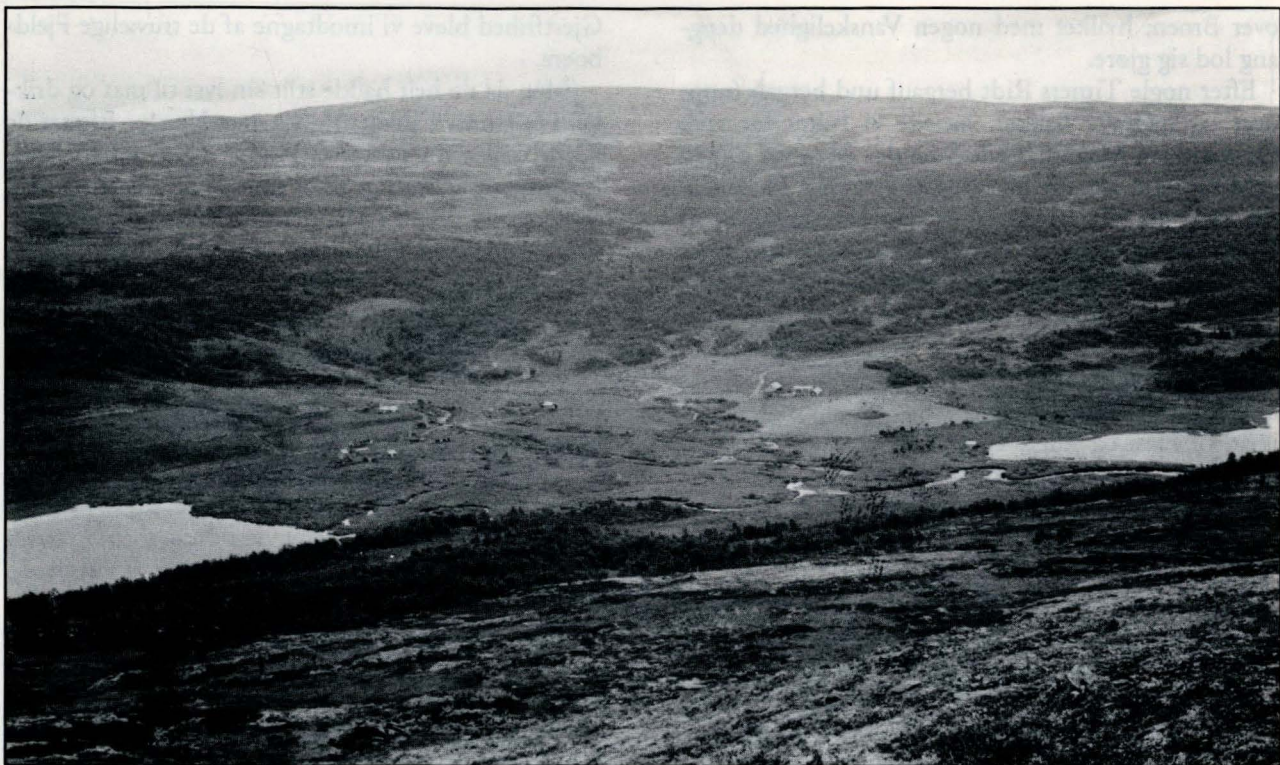
Endskjønt det allerede led mod Natten, fandt vi endda Folkene oppe, idet de netop vare komne hjem fra Markslaatterne, — og med al tønsetisk sæterlig

Gjæstfrihed bleve vi imodtagne af de truvælige Fjeldboere. -

(Men da de helt havde stilt sin lyst til mat og drikke. Fra Homer, Iliaden) d.v.s. paa Norsk: Efterat de havde stillet sin Lyst paa Fløden og Grøden, fandt Fiskerne sig tilbøielige til at søge Hvile, hvorpaa de 2 Stoikere gik tilkøis i Mandens og Konens egen Ægteseng, som disse velvilligen rømmede, mens Hans, den Skøier, laae med Jenterne.

Der pleier altid en ond Genius at forfølge mig paa mine Reiser eller Vandringer og forstyrre min Natte-ro. Her tænkte jeg dog, den skulde bleven borte; Leiet var efter Omstændighederne godt og taalelig frit for Lopper, og i Huset var alt bleven tyst og gvalt (?). Men ved siden av vor Seng hang en Kasse i 2de Toug, der gik over Bjelken, og i denne Kasse laae "en liden Ting". Pludselig farer den onde Genius i den liden Ting udi Kassen, og den oplod sin Røst og skreg - og behagede siden ikke at lukke Munden den hele Nat, undtagen hver Gang Moderen var oppe og diverterede den med sit Kuch - Kuch - Kst - Kst, medens hun slængte Vuggen med dens grætnende Indvaaner fra dens ene Ende af Taget til den anden. Men hverken den ene eller den anden Slags Musik havde nogen Søvnnyssende Virkning for mig, saa at en liden Dorm mod Morgenstunden var Alt, hvad Natten havde skjænket mig, da vi ved Solrindingen stode op fra Leiet, for igjen med Iver at tage fat paa vort Dagværk.

Vi forlode vort gjæstfrie Hospitium (herberge) og droge videre mod Norden, fremdeles følgende Elven, idet vi snart fiskede, snart sankede Multebær og snart rede videre, eftersom Leiligheden frembød sig. Jeg var ret i mit Es paa denne herlige Morgenvandring. Aldrig er mit Sind behageligere stemt, end naar jeg en vakker Dag færdes paa Fjeldene. Jeg føler mig saa let, det er som jeg blot behøvede at hæve Armene for at kunne flyve væk.

Magnillsjøan med 5 setrer og Gjersjøhøa i bakgrunnen. Det er Evensmoen og Nordigard Neby, Tynset, Paureng, Nygard og Strømsøyen, Johanhaugen, Aludal, som nå har seter her.

Fiskefangsten gik fremdeles heldigt, og Skræpperne, som vare blevne tømte i Magnilkrogen, tyngede da atter vægtige paa vore Skuldre. Men nu begyndte en indre Drift at tilskynde os at ile mod vor Vandrings Maal, Sætrene ved Magnild-Søen, thi siden den tidlige Morgenstund havde vi været i uafbrudt Activitet uden at tænke paa Legemets Behov.

Det led allerede paa Eftermiddagen da vi, efterat have redet en uendelig Omvei omkring Søen, naaede de 2de Sætre, som alt længe havde været Gjenstand for vore Blikke og vor Længsel. Udenfor den ene

Sæterstues Dør, sto to Jenter med et takkeligt Udvortes og venlige Øine. Det var da en Selvfølge, at vi kom til at standse ved denne Dør, at vi bade Jenterne om Herberge, og at vor Begjæring villigen blev os tilstaaet. De to Piger, som selv vare Herskerinder i den ene Sæter, vidste neppe hvorledes de som bedst skulde gjøre "Frammundkaran" tilgode med Mad og Drikke, og det lot slet ikke til, at de vare misfornøiede med denne Afbrydelse af deres Ensomhed. Og vel maatte det være langsomt for dem undertiden, thi i denne afsides Fjelddal, hvor, foruden Magnildkro-

gen, disse Sætre vare de eneste, var der vist ikke megen Anledning til selskabelig Omgang. De klagede ogsaa selv ganske naivt over, at heroppe. saa langt fra Bygden, kun sjelden vare Gutter at see. I en Tønset-Sæter behøves ikke lang Tid til at stifte Bekjendtskab; snart blev derfor Omgangstonen fri og munter: de gale Tøser tømte vore Markestokke (det hendte slike stokker var forsynt med en liten lerce), gjemte vore Fiskeredskaber og gjorde alskens Spectakler med os uden at bryde sig det ringeste om Straf eller Trudslar. Og inden vi vidste af det var Dagen henderunden, og

"de lakka, de lakka mot Qvellen
ind kom ho Goro med Fellen"
men dennegang blev Hans udenfor.

Skulde ellers nogen nære Mistanke mod mig i anledning denne Affære, saa maa jeg bede bemærket, at jeg er en Stoiker, og følgelig ogsaa dengang fyldede det Stoikernes Princip, som Horats anfører:

Non me rebus sed res mihi subjungere conor. *

(Jeg forsøker å innrette forholdene etter meg, ikke meg etter forholdene)

Den næste Morgen vare vi ikkedestomindre tidligt paa færde og strax i fuldt Arbeide med at trække Nød i Søen, hvortil vi fik laant de fornødne Redskaber af Manden i den anden Sæter. Entreprisen løb dog ikke videre heldig af, thi foruden vaade Klæder, var et par Øreter Alt hvad vi i 5 Kast erholdt. Men det var store vakkre Fiske. — Vi toge derpaa Afsked med vore Skjønne og begave os paa Hjemreisen, men ad en anden og lettere Vei end vi var komne, og sent om Aftenen naaede vi Bygden igjen. Moer vilde mene, at jeg var bleven maver paa Touren, uagtet jeg paastod at Saadant var en reen Umulighed, eftersom jeg havde levet saa tykt i Sæteren med Rømme og gilde Greier; det maatte da ialfald være, at jeg havde anstrænget mig for meget med at slæbe paa "al den otrulene Føsken", hvoraf jeg for min Part, bragte

over et Bismerpund (=6 kg.) hjem til Huset. -

* Jeg skulde vel aldrig her have forvexlet præcepta Zenonis Epicuri. Isaafald beder jeg meget om Forlaldelse for min grove Feiltagelse. Men det er ogsaa længe siden jeg læste min Børnelærdom. - (*Det er nok ingen forveksling. Sitatet er litt fri gjengivelse fra Horats epistler.*)

Slik avsluttet Østgaard denne del av beretningen. Fra reisen tilbake fortalte han bare at søsteren Mina "fulgte mig som Skydsgut med Moers Hest" til Åmot prestegård (ved Rena).

Både Mina og mor "Mallena" fortalte han om i "En Fjeldbygd". Faren Michael Ø. (f.1776) kom fra Nirsens i Dalsbygda — sønn av Soland Jonsen Østgaard (1748-1826). Han bodde det meste av sitt liv i Trondheim hvor han drev egen privatskole i 30 år til året før sin død i 1852. NRØ vokste opp på Tynset med mor og søster hos morfar Nicolai Hersleb Ramm (1756-1830), fordi foreldrene var blitt skilt etter at faren gikk konkurs. I 1845 fulgte mor og søster til Christiania og bosatte seg sammen med NRØ som var blitt utdannet jurist og departementsfullmektig, og senere til Elverum da han i 1859 ble fogd for Søndre Østerdal. I 1873 døde han, moren året etter, 87 år gammel, mens Mina dro tilbake til Christiania hvor hun døde 91 år gammel i 1905. I "Minder fra Hjembygden" (utgitt i Trondheim 1883) forteller Olaf Røst ganske meget om begge, som han kjente, og dertil om Nikolai, Michael og Østgaardslekten på Nirsens i Dalsbygda.

Kontoirist Aakran, "af tøndsetisk Herkomst", var som Østgaard skrev i 1838 med på turen til Magnila. I Elverum i 1956 utga O. Bull Aakrann i 1956 den 7. utgaven av N.R. Østgaards "En Fjeldbygd", og bidro også økonomisk til utgivelsen. Kanskje får en tro at det er en sammenheng.